

EESTI

KALAMAJANDUS

Eesti on mere- ja rannariik Läänemere idakaldal. Eesti pindala on suhteliselt väike – 45 227 km² –, rannajoone pikkus aga 3794 km. Soodne asend ja pikk rannajoon on juba aastatuhandeid tagasi loonud head eeldused nii mere-sõiduks kui kalapüügiks.

Eesti kalandus on mitmekülgne, hõlmates erinevaid suundi: kaug- ja rannapüük, sisevete kalandus ja kalakasvatus (joonis 1). Suurema osa kalast püüavad Eesti kalurid Läänemerest, kuid tööstuses ja kaubanduses on esindatud ka sisevete saak ja kasvanduste toodang.

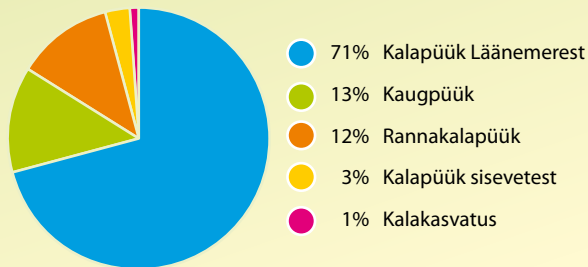
Läänemeri on maakera üks suuremaid sisemeresid. Läänemeri on madala soolsusega (8...10‰) ning seetõttu suhteliselt liigivaene. Samas on Läänemere kalapopulatsioonid küllalt arvukad. Siit püütakse umbes 1% kogu maailmamere

kalasaagist. Läänemeres elab ligi 100 erinevat kalaliiki, millest kõige püütavamad on kilu, räim, lest ja tursk.

Eesti suurim siseveekogu on Peipsi järv (3555 km² koos Venemaale kuuluva osaga), mida majandatakse koostöös Vene Föderatsiooniga. Peipsi kalafauna on liigirikas. Tänapäeval elab Peipsis ja sinna suubuvate jõgede-ojade alamjooksul 37 kalaliiki. Turul nõutuimad kalad on koha ja ahven.

Vörtsjärv (271 km²) on suuruselt teine Eesti siseveekogu, kus käib küllaltki intensiivne kutseline kalapüük. Vörtsjärves ja selle sissevooludega suudmetes elab 31 kalaliiki, neist on saagi suuruse põhjal olnud peamised töönduskalad latikas, koha, angerjas ja haug.

Joonis 1. Eesti kutselise kalapüügi ja kalakasvatuse struktuur 2010. aastal (% kogumahust)

Allikas: Põllumajandusministeerium

KALAPÜÜK JA -VARUD

Eesti kalandussektor kasutab Läänemere ja sisevete kalavarusid, samuti on Eestil juurdepääs Loode-Atlandi (NAFO), Kirde-Atlandi (Teravmäed ja NEAFC) ning Edela-Atlandi kalaressursidele. Rahvusvaheliselt reguleeritavate kalavarude seisundit hindavad rahvusvahelised teadusorganisatsioonid. Aasta-aastalt muutuvad hinnangud varude olukorrale kriitilisemaks ja seetõttu soovitatakse püügikoormust vähendada. Sisevete kalavarude olukord sõltub eelkõige püügikoormusest ning ilmastikust ja järelevalve mõjust.

Eesti jaoks on majanduslikult tähtis Läänemerest püütav kilu ja räim. Nende varude seisundit hinnatakse Eesti majandusvõõndis heaks, kuid varu väheneb. Samas tursa- ja lõhevaru hinnatakse ebarahuldavaks.

Läänemere püük jaotub avamerepüügiks ja rannapüügiks. Avamerepüügi kaladeks on kilu, räim ja tursk. Peamisteks püügi vahenditeks on traalid.

Rannapüügil püütakse palju erinevaid kalaliike. Majanduslikult tähtsamad on räim, ahven, meritint, lest, tuulehaug, samuti koha, särg ja hõbekoger. Peamisteks püügivahenditeks on mõrrad, võrgud, õngejada.

Töönduslik püük sisevetest toimub arvestataval määral Peipsi järvel ja Võrtsjärvel. Peamisteks püügikaladeks on ahven, latikas, koha, särg, haug, angerjas ja silm (joonis 2). Püügivahenditeks on võrgud, mõrrad, seise- ja põhjanoodad.

Eesti kaugpüük toimub Atlandi ookeanil. Põhiliselt püütakse krevetit. Lisaks krevetile on tähtsamateks püütavateks liikideks meriahven, süvalest, rai, harilik karelest ja põhja-pikksaba. Püütakse traallaevadega.

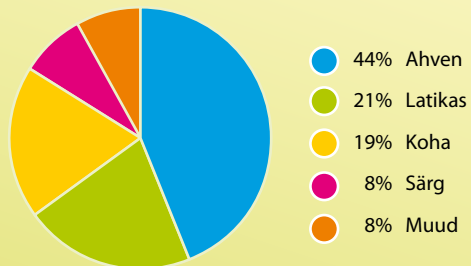
Läänemerest püüti 2010. aastal kutseliste kalurite poolt kokku 79 572 tonni kala, millest 14% moodustas püük rannapiirkonnas. Läänemerest püütule lisandus 2769 tonni püüki sisevetest. Kui Läänemerest püüti 2010. aastal põhiliselt kilu (70%) ja räime (29%), siis rannavetest püütud kalast moodustas 82% räim (joonised 3 ja 4).

Kalapüüki Läänemere avamere osas reguleeritakse maksimaalselt lubatava püügikoguse (kvoodi) abil, rannikuvetes ja sisevetes reguleeritakse kalapüüki püügivahendite arvu abil.

Läänemere kalapüük moodustabki enamuse kutselise kalapüügi mahust (72% 2010. a). Kaugpüügis moodustavad püütavad kogused küll suhteliselt väikese osa (13% 2010. a) kogu Eesti püügimahust, kuid väärtuseliselt ületab kaugpüük tunduvalt nii Läänemere kui ka sisevete kalapüüki. Selle põhjuseks on kaugpüügil püütavad kõrge väärtusega kalaliigid, samas kui Läänemere peamised kalaliike – räime ja kilu – peetakse madala väärtusega kalaliikideks.

Kalalaevastikku kuulusid 2010. aastal 53 Läänemere kalapüügiga tegelevat laeva ja 6 püügilaeva Atlandi ookeanil. 2010. aasta 31. detsembri seisuga oli Kalanduse Infosüsteemi kantud kokku 873 rannapüügi kalapaati ja 430 sisevete püügi kalapaati.

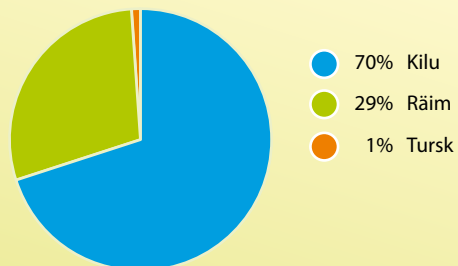
Joonis 2. Kutseline kalapüük siseveekogudest kalaliikide kaupa 2010. aastal (%)

Allikas: Põllumajandusministeerium

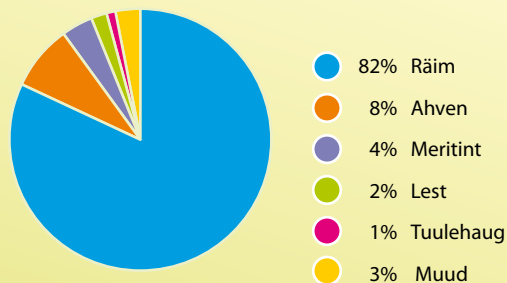

Joonis 3. Kutseline kalapüük traallaevadega Läänemerest kalaliikide kaupa 2010. aastal (%)

Allikas: Põllumajandusministeerium

Joonis 4. Kutseline rannakalapüük kalaliikide kaupa 2010. aastal (%)

Allikas: Põllumajandusministeerium

VESIVILJELUS

Vähenevaid kalavarusid kompenseerib üha enam vesiviljelus – veeorganismide pidamine või kasvatamine tehnoloogia abil, mis on mõeldud nende toodangu saamiseks suuremas mahus, kui seda võimaldaksid looduslikud keskkonningimused.

Vesiviljelus sõltub paljuski noorkalade ja marja impordist, sest Eestis puuduvad tõumaterjali paljundavad keskused. Eesti vesiviljeluse toodangumaht on oma hiigelaastatel küündinud pea 2000 tonnile aastas ning langenud koos kolhooside ja sovhooside lagunemisega alla 300 tonni. Pärast Euroopa Liiduga liitumist

2004. a on Eesti vesiviljeluse toodangumaht tasapisi suurenema hakanud (joonis 5).

Kalakasvatuse põhilised suunad on kaubakalakasvatus ja kalakasvatus looduslike vete asustamiseks. Samuti tegeletakse Eestis vähikasvatusega. Kalakasvatavad pakuvad ka õngitsemisturismi teenust. Läbi aegade on Eestis kasvatatud peamiselt vikerforelli ja karpkala, kuid tänu uutele tehnoloogiatele on avanenud võimalus kasvatada ka siiga, koha, ahvenat, tuura, Arktika paaliat, angerjat ja tilaapiat. Mahu poolest on kõige olulisem vikerforell, mida kasvatatakse ka kalaturismiettevõtetes (tabel 1).

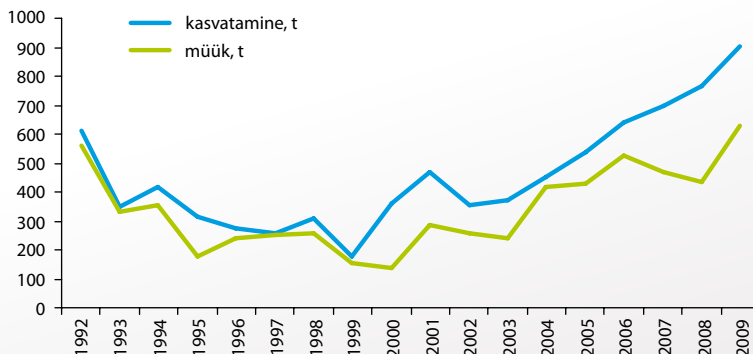

Tabel 1. Vesiviljeluse aastased toodangumahud aastatel 2004–2009 (tonni)

Kalaliik	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vikerforell	394,3	451,0	520,2	622,0	648,5	789,6
Karpkala	47,4	43,9	79,7	28,1	69,8	73,6
Angerjas	7,0	39,8	40,0	45,0	47,0	30,0
Jöevähk	0,2	2,3	0,8	2,8	2,2	10,8
KOKKU	448,9	537,0	640,7	697,9	767,5	904,0

Allikas: Statistikaamet

Joonis 5. Vesiviljelussaaduste kasvatamine ja müük aastatel 1992–2009 (tonni)

Allikas: Statistikaamet

KALA TÖÖTLEMINE JA TARBIMINE

Kalatöötlemine moodustab Eesti toiduainete-tööstusest umbes kümnendiku, kuid kalatoode-te osakaal toiduainete ekspordis ulatub peaaegu veerandini – 2010. a vastavalt 10,5% ja 23,5% (tabel 2). Toidukalatooteid (v.a konservid) toode-ti 2010. aastal kokku 63,6 tuhat tonni, sh konser-ve 1,3 tuhat tonni ja muid kalatooteid 62,3 tuhat tonni (joonis 6).

Põhisuunad Eesti kalatöötlemises on kala kül-mutamamine; soola, vürtsi-, kuivatatud, sügavkül-mutatud ja paneeritud kala; preservide ning val-mistoidu tootmine (joonis 7). Külmutatud kala ja konservitoodang on orienteeritud idaturule ning Kesk- ja Ida-Euroopa turgudele. Valmistoitu turustatakse nii ida- kui ka lääneturgudele. Suur osa toodetavast sortimendist on esindatud ka koduturul.

Veterinaar- ja Toiduameti poolt on tunnustatud 86 kalakäitlemisettevõtet (seisuga 15.02.2011), kus toimub kala töötlemine ja kalatoodete val-mistamine.

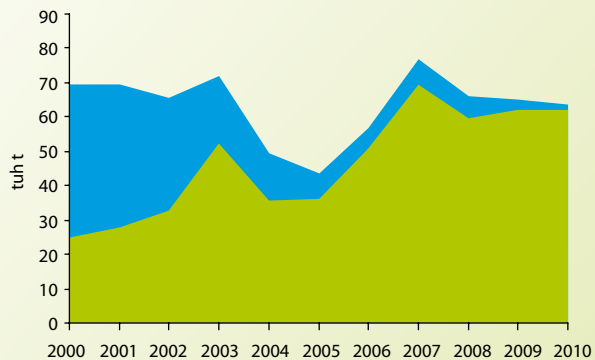
Tabel 2. Kalatöötlemise osatähtsus töötlevas tööstuses ja toiduainetetööstuses aastatel 2001–2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kalatöötlemise osakaal töötlevas tööstuses, %	3,5	3,3	2,5	2,2	1,4	1,6	1,2	1,4	1,6	1,5
Kalatöötlemise osakaal toiduainetetööstuses, %	14,2	14,8	12,3	11,9	8	9,4	7,4	7,8	9,1	10,5
Osakaal toiduainete ekspordis, %	43,1	36,9	31,9	24,9	22	26	20,3	20	23,4	23,5
Käitlemisüksuste arv	109	97	95	96	100	90	89	91	88	86

Allikad: Statistikaamet, Veterinaar- ja Toiduamet

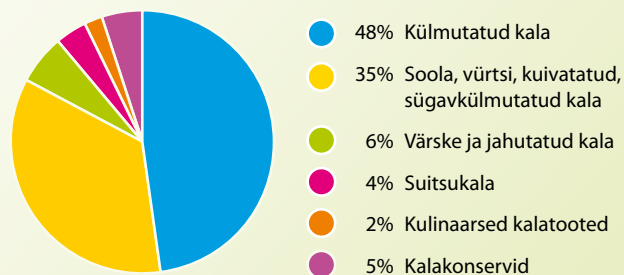
Joonis 6. Kalatööstustoodang aastatel 2000–2010 (tuhat tonni)

- Toidukalatooted ilma konservideta, tuht t
- Kalakonservid, tuht t

Allikad: Statistikaamet, Põllumajandusministeerium

Joonis 7. Kalatööstustoodangu struktuur 2009. aastal (% kogumahust)

Allikas: Statistikaamet

EKSPORT

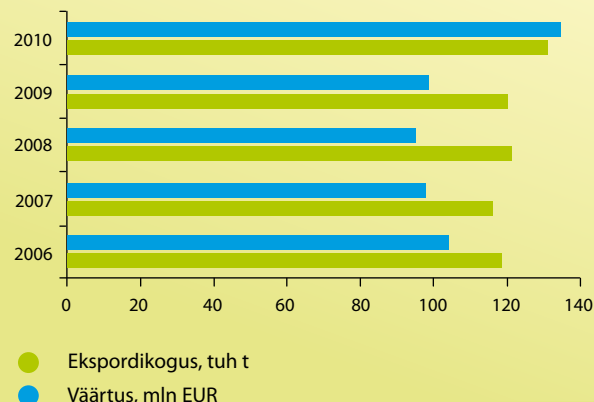
Kala ja kalatoodete eksport moodustas 2010. aastal kogu põllumajandussaaduste (HS 1-24) ekspordist 17,0%. Kala ja kalatooted eksporditi 2010. aastal kokku 131 tuhat tonni, rahalises vääringus umbes 135 miljoni euro eest (tabel 3, joonis 8). Eestist eksporditakse koguliselt kõige rohkem külmutatud kala – 2010. aastal 78 tuhat tonni, mis moodustas 59% kala- ja kalatoodete ekspordist (joonis 9). Rahalises vääringus moodustasid 2010. aastal kala ja kalatoodete ekspordist kõige suurema osa kalahoidised ja -tooted (23%), järgnesid külmutatud kala samuti 23%-ga ning vähilaadsed 21%-ga (joonis 10). Kalakonserve eksporditakse peamiselt idaturule ning Kes- ja Ida-Euroopa turgudele. Kalafilee läheb enamuses lääneturule.

Tabel 3. Kala- ja kalatoodete ekspordimahtude dünaamika aastatel 2000–2010

Aasta	EKSPORT	
	Värske ja külmutatud kala (grupp 03), tonni	Kalatooted ja -konservid (grupp 1604; 1605), tonni
2000	72 702	13 950
2001	101 537	46 314
2002	63 692	62 134
2003	54 099	58 224
2004	45 818	38 069
2005	76 706	51 086
2006	71 739	46 872
2007	73 665	41 102
2008	80 663	40 659
2009	88 529	32 070
2010	100 551	30 389

Allikad: Maksu- ja Tolliamet, Põllumajandusministeerium

Joonis 8. Kala ja kalatoodete eksport aastatel 2006–2010 (tuhat tonni, mln eurot)

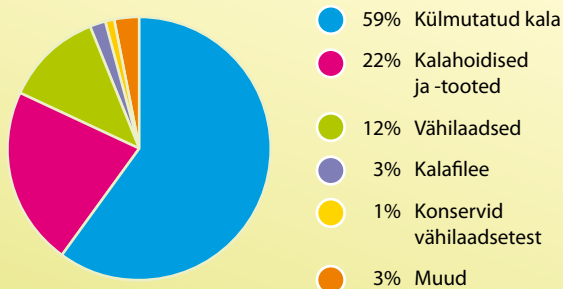

Allikad: Maksu- ja Tolliamet, Põllumajandusministeerium

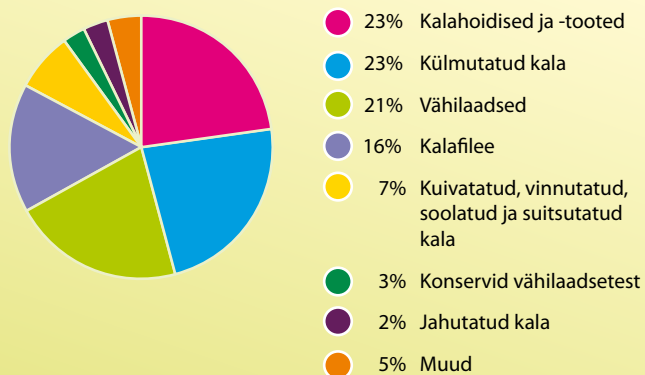

Joonis 9. Kala ja kalatoodete eksport 2010. aastal
(% kogumahust)

Allikas: Põllumajandusministeerium

Joonis 10. Kala ja kalatoodete eksport 2010. aastal
(% rahalisest väärtusest)

Allikas: Põllumajandusministeerium

KALAMAJANDUSPOLIITIKA

Põllumajandusministeerium pöörab suurt tähelepanu kalanduse kui majandussektori jätkusuutlikkuse suurendamisele piiratud kalavarude tingimustes. Lühidalt võib Eesti kalanduspoliitika kokku võtta kolme sambana:

- Sellise püügikorralduse rakendamine, mis soodustab kalavarude olukorra paranemist.
- Kalandussektori aitamine vähenenud püügi võimalustega kohanemisel.
- Järelevalve tõhustamine kogu kalakäitlisketi ulatuses.

Püügi võimalused tuleb määrata vastavalt kalavarude tegelike olukorrale, kalavarusid ei saa tuua ohvriks lühiajalistele majanduslikele ja sotsiaalsetele eesmärkidele, kalandussektori majandusliku jätkusuutlikkuse võti on restruktureerimises ning koostöös – sellised on Eesti seisukohad kalanduspoliitika kujundamisel.

Oma kalalaevastiku on Eesti suutnud viia püügi võimalikkuse ja kasutada oleva kalaressursiga kooskõlla. See tähendab, et laevu, mis on jäänud püügile, saab majandada efektiivselt.

Väga oluliseks suunaks Eesti kalamajanduspoliitikas on kalurite toetamine – et nad saaksid oma saagi eest hinda, mis tagab nende majandusliku jätkusuutlikkuse. Selleks on toetatud traalipüügi tootjaorganisatsioonide loomist ja toimimist ning rannapiirkondade kohalikul initsiatiivil sündinud tegemisi.

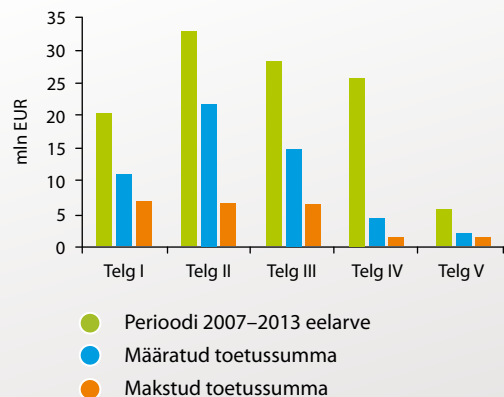
Euroopa Kalandusfondi (EKF) toetused 2007–2013

Euroopa Komisjoni juurde on jätkusuutliku kalanduse heaks loodud Euroopa Kalandusfond (EKF). Aastatel 2007–2013 kaasrahastab Euroopa Liit kalandustoetusi. Seitsmel aastal on EKF-i vahenditest võimalik Eesti kalandussektorit toetada 112,8 miljoni euroga. Koos Eesti riigi poolse kaasfinantseerimisega teeb see keskmiseks aastaseks toetussummaks ligikaudu 14,7 miljonit eurot.

Programmiperioodi raames rakendatakse kokku 14 meetet, mis jagunevad viie telje vahel (joonis 11):

- I telg „Ühenduse kalalaevastiku kohandamine“;
- II telg „Vesiviljelus, sisevete kalandus, kalapüügi ja vesiviljelustoodete töötlemine ja turustamine“;
- III telg „Ühist huvi pakkuvad meetmed“;
- IV telg „Kalanduspiirkondade säästev areng“;
- V telg „Tehniline abi“.

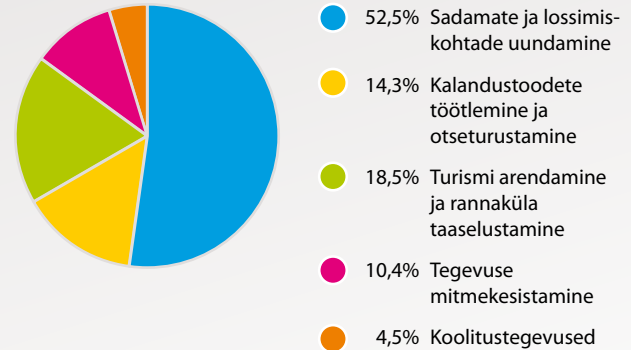
Joonis 11. Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakendamine (seisuga 31.12.2010)

Allikas: Põllumajandusministeerium

Joonis 12. Kalanduspiirkondade säästva arengu meetme toetussumma jaotus tegevussuundade vahel (% kalanduspiirkondade summaarsest toetusest)

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskavas on välja töötatud meede 4.1 „Kalanduspiirkondade säästev areng“, mille raames on esmakordselt loodud Eesti rannakaluritele ja rannikupiirkonnas tegutsevatele organisatsioonidele võimalus ühiselt läbi mõelda kalanduse ja rannakülade tulevik ning koostada piirkonna arengustrateegia. Kalanduspiirkondade säästva arengu meede on välja töötatud eesmärgiga toetada kalandussektoris toimunud muudatuste tõttu sotsiaalmajanduslikesse raskustesse sattunud piirkondades tegutsevaid kalureid ja kalandussektorit laiemalt, aidata kaasa kalanduspiirkondade säästvale arengule, elukvaliteedi parandamisele ja ühistegevuse arendamisele.

Piirkondlikud kalandusorganisatsioonid on töötanud välja oma piirkonna arengustrateegiad ning alustanud nende elluviimist. Oluliseks tegevuseks on kalasadamate arendamine, suurimaid edusamme on aga oodata turunduse vallas – kalurid jõuavad oma saagiga lõpptarbijale lähemale ning saavad seetõttu oma töö eest senisest suuremat tasu.

Eesti on jaotatud kaheksaks kalanduspiirkonnaks: Hiiumaa, Saaremaa, Pärnumaa, Peipsi järv, Soome lahe läänepiirkond, Soome lahe idapiirkond, Võrtsjärve ja Läänemaa. Igaühes neist

on moodustatud tegevusgrupp (joonis 13), kuhu kuuluvad rannakalurid, kalandusettevõtjad, kohalikud omavalitsused ning mittetulundusühendused. Kõik olulised otsused kalanduspiirkonna arendamisel tehakse tegevusgrupi tasandil.

Kalanduspiirkondade säästva arengu meetme raames on võimalik toetust taotleda järgmiste tegevuste elluviimiseks (joonis 12):

- kalasadamate ja lossimiskohtade uuendamine (52,5% meetme summaarsest toetusest);
- kalandustoodete töötlemine ja kalandustoodete turustamine tootjalt otse tarbijale (otseturustamine) või jaekaubandusettevõtjale, kes turustab need tooted otse tarbijale (14,3%);
- kalandusega seotud turismi arendamine ja rannakülade taas elustamine (18,5%);
- tegevuste mitmekesistamine (10,4%);
- koolitustegevus (4,5%).

Kohalike tegevusgruppide toeks on loodud Kalandusvõrgustiku üksus, kelle ülesandeks on teadmiste ja kogemuste vahetamise edendamine ning koostöö algatamise toetamine, samuti teadmiste ja parimate praktikate levitamine.

Joonis 13. Eesti kalanduspiirkonnad ja kohalikud tegevusgrupid

